

โครงการย่อยที่ 3

ประสบการณ์การพัฒนาของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูป¹

รศ.ดร.อาชนัน เกาะไพบูลย์และ

อ.วานิสสา เสือนิล

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้เปิดประเด็นด้วยวิวาทะเรื่องการลดระดับการพึ่งพาการส่งออกและความเชื่อเรื่องการผลิตสินค้าไฮเทคผ่านการวิเคราะห์เชิงลึกในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปของไทย หลายฝ่ายมองว่ากุ้งปรุงแต่งเป็นสินค้าไฮเทคในขณะที่กุ้งแช่เย็นแช่แข็งเป็นสินค้าง่ายๆ การวิเคราะห์ในงานศึกษาเป็นการผสมผสานการวิเคราะห์ข้อมูลการค้าโลก ดัชนีชี้วัดความสามารถในการแข่งขันต่างๆ และการวิเคราะห์เศรษฐกิจมิติ ผลการศึกษาพบว่าตลาดส่งออกยังคงเป็นตลาดหลักที่รองรับผลิตภัณฑ์กุ้งแปรรูปของไทย การพึ่งพาสถานที่ภายในประเทศรวมไปถึงประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนสามารถทำได้แต่ต้องใช้ระยะเวลาตามพัฒนาการของสังคมเมืองในแต่ละประเทศ ข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กุ้งปรุงแต่งและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งมีคุณลักษณะไม่แตกต่างกันทั้งความอ่อนไหวต่อราคาไม่แตกต่างกันและตอบสนองต่อรายได้ในระดับใกล้เคียงกัน เหตุผลสำคัญที่วันนี้การส่งออกของไทยส่วนใหญ่เป็นกุ้งแช่เย็นแช่แข็งเพราะโครงสร้างความต้องการกุ้งแปรรูปโดยรวมของโลกที่ส่วนใหญ่เป็นกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกให้ภาคเอกชนสามารถดำเนินธุรกิจของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับมือมาตรการที่มีใช้ภาษีที่มีโอกาสเกิดมากขึ้นภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจโลกในปัจจุบันและความชัดเจนในเรื่องนโยบายแรงงานต่างด้าว

Abstract

The paper addresses the debate on heavy reliance on export and that on high-tech product, using processed shrimp industry as a case study. In particular, many believe that ready-to-eat/to-cock shrimp is high-tech as opposed to frozen ones. A systematic analysis on international trade data and econometric analysis are performed in the paper. The key finding is as follows; it is unlikely for processed shrimp industry to become domestic or regional-oriented as the local and regional demand grow gradually according to

¹ ผู้วิจัยได้ประโยชน์จากข้อเสนอแนะจาก ดร. เชษฐา อินทรวีทักษ์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และผู้เข้าร่วมสัมมนาเผยแพร่ความรู้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2559 ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

urbanization process. Ready-to-eat/to-cock shrimp and frozen ones are not much different in terms of price and income sensitivity. The current export structure of Thai shrimp export dominated by the latter is due to the world demand structure. In particular, frozen shrimp accounted for around 80 per cent of total demand. The government can facilitate firms to enhance their productivity through handling non-tariff measures and having firm policy stance toward unskilled workers from neighbors.

3.1 บทนำ

หากกล่าวถึงสินค้าที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขันอย่างโดดเด่นในตลาดโลก หนึ่งในนั้นคือผลิตภัณฑ์กุ้งแปรรูป สะท้อนได้จากการที่ไทยเป็นผู้ส่งออกกุ้งแปรรูปอันดับต้นๆของโลกมาอย่างยาวนาน ซึ่งการส่งออกกุ้งแปรรูปสามารถสร้างเม็ดเงินในแต่ละปีให้กับประเทศด้วยมูลค่ากว่า 2-4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ. ตลอดช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หรือคิดเป็นกว่าร้อยละ 24 ของอาหารส่งออกของไทยในปีพ.ศ.2557 โดยตลาดส่งออกหลักได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป นอกจากนี้การผลิตรายังใช้แรงงานเข้มข้นทำให้อุตสาหกรรมนี้ยังเป็นแหล่งรองรับแรงงานที่สำคัญของประเทศอีกด้วย

โจทย์ความท้าทายของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปที่อยู่ในความสนใจขณะนี้ คือเราจะรักษาความสามารถในการส่งออกของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปของไทยอย่างไร ด้วยโครงสร้างการส่งออกกุ้งแปรรูปของไทยที่สัดส่วนการส่งออกกุ้งปรุงสุกต่อการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นขึ้น ภายใต้แรงกดดันการแข่งขันจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค โดยเฉพาะเวียดนาม

ความเชื่อในสังคมมองว่าการส่งออกในลักษณะแช่เย็นแช่แข็งเป็นสินค้าที่มีขั้นตอนการผลิตง่าย ๆ มีโอกาสสูงที่ไทยจะเสียเปรียบประเทศคู่แข่งที่มีค่าแรงงานต่ำกว่าอย่างเวียดนาม ดังนั้นเราจึงควรยกระดับไปสู่การผลิตสินค้าที่เป็น Ready-to-eat/cook ซึ่งการผลิตมีความสลับซับซ้อนกว่าการแช่เย็นแช่แข็ง หลายฝ่ายยังเสนอต่อให้มีการสร้างตราสินค้าเป็นของตนเองแทนที่จะเป็นเพียงมือปิ่นรับจ้างผลิตหรือ OEM อย่างเป็นอยู่เท่านั้น ความเชื่อ/ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นสิ่งที่เราได้ยินกันมาระยะหนึ่งและมักพบในงานวิจัยที่ผ่านมาในอดีต คำถามที่เปิดกว้างคือ ความเชื่อดังกล่าวถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ และสมเหตุสมผลกับโลกความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด

ในความเป็นจริงมีหลายปัจจัยที่ต้องพิจารณาคบคู่กันไป อาทิ คำจำกัดความสินค้าไฮเทคควรเป็นสินค้าที่มีกระบวนการสลับซับซ้อนที่ขั้นตอนการผลิตเพียงอย่างเดียวหรือ หรือเราควรเลือกผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูง โครงสร้างความต้องการหรืออุปสงค์กุ้งแปรรูปเป็นอย่างไร นอกจากนั้น ทุกๆฝ่ายต่างตระหนักดีถึงประโยชน์ทางธุรกิจของการเป็นเจ้าของตราสินค้า แต่สิ่งที่เรามักละเลยการสร้างตราสินค้าให้อยู่อย่าง